

УДК 61:614.25(477.53)

*В.П. Закладний***ІСТОРІЯ СОЦІАЛЬНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ТА РЕАДАПТАЦІЇ ПАЦІЄНТІВ
ПСИХІАТРИЧНОЇ СЛУЖБИ НА ПОЛТАВЩИНІ**

Полтавський обласний психоневрологічний диспансер

Ключові слова: реабілітація, історія психіатричної служби

Реабілітація та реінтеграція хворих на психічні розлади у суспільство є однією з найактуальніших медико-соціальних проблем. На даний час, в умовах демократизації суспільства, реформування реабілітаційної допомоги психічно хворим набирає особливого значення і відповідно до сучасних вимог потребує нових підходів до її організації [1]. Термін «реабілітація» походить від латинського «rehabilitatio», що означає «повернення додому». Реабілітація на сучасному етапі включає комплекс заходів, спрямованих на підтримання та відновлення психо-соціального стану хворого після перенесеного захворювання, створення умов для швидкого повернення пацієнта до нормального життя, навчання та праці. Говорячи про сучасність, завжди виникає інтерес зазирнути в історію. Дана робота містить результати історико-теоретичних та клінічних досліджень даної проблеми, що ґрунтуються на вивченні архівних матеріалів та матеріалів наукової діяльності видатного психіатра О.Ф.Мальцева, який був директором Полтавської психіатричної лікарні протягом 25 років, починаючи з 1886 р.

Спочатку питання про будівництво колонії для психічнохворих було порушене в річному звіті по психіатричній лікарні за 1887-88гг. З причини щорічного збільшення душевно хворих і переповнювання ними міських павільйонів лікарні, представлявся природний вихід з цього положення – будівництво для частини хворих «виселення» за містом у вигляді виховно-лікарської сільськогосподарської колонії [2].

Тим часом, кількість хворих психіатричної лікарні безупинно зростала, що все більше погіршувало «стан їх лікування і презирство». У 1892 році середнє щоденне число хворих в лікарні дорівнювало 317, а в 1893 році воно досягло 347 чоловік. Лікарня була ж пристосована всього на 200 душевно хворих.

Земські Збори по зазначеній доповіді 16 січня 1893 року знайшли відкриття колонії необхід-

ним заходом як для поліпшення стану хворих в лікарні губернського земства, так і для здешевлення їх утримання. «Колонія душевно хворих, як філіальне відділення Полтавської обласної психіатричної лікарні, повинна знаходитися поблизу від лікарні, не далі 10 верст від м. Полтави, з причини необхідності постійних стосунків з лікарнею, як з головним адміністративним центром і для швидкого і безперешкодного переводу хворих з одного закладу в інше. Колонія повинна мати всі умови для організації сільських робіт, аби можна було з користю застосовувати сили і працю головного контингенту хворих». Відносно кількості земельних ресурсів, вказувалася необхідність розраховувати на майбутнє зростання колонії і на можливість забезпечити різні види сільського господарства, а тому пропонувалося придбати для вказаних цілей землі приблизно до 300 десятин. Колонія повинна була мати достатню воду, придатну для пиття і господарської потреби. Дотримання цієї умови виставлялося істотним не лише в сільськогосподарському відношенні, але і в гігієнічному. Крім того, вказувалося на важливість того, щоб колонія була влаштована в красивій місцевості, з високим місцем розташування і не серед пустирів [3].

Для службовців пропонувалося влаштувати на перших порах: квартиру для лікаря, для керівника роботами в колонії і для доглядача колоніального майна. Особливих приміщень для прислуги не пропонувалося будувати, визнаючи корисним, аби прислуга жила в приміщеннях хворих і мала можливість знайомитися з характером хворих і звикати до їх життя.

У колонії був лікар, два фельдшер-наглядачі і одна фельдшерка-наглядачка, одна фельдшерка, виконуюча обов'язки економки, кастелянша, керівник сільськогосподарськими роботами, аптечний фельдшер і водій. Число служителів було прийняте 1 на 10 хворих, включаючи в це число і персонал, потрібний для господарства колонії.

10 травня 1885 р. були переведені на літнє проживання душевно хворі в кількості 84 чоловіків і 20 жінок. Ці хворі склалися головним чином з колоністів і осіб, здібних до сільської праці. У перебіг літа 1885 років, під час споруди постійних будівель, ці хворі брали участь у виробництві цеглин і в інших роботах по колонії.

Частина цих хворих протягом дня знаходилися разом з іншими хворими на загальних роботах, інша ж частина, непрацюючі, або в їдальні, або в інших загальних приміщеннях. Що стосується спокійних працюючих чоловіків, то вони користувалися своїми приміщеннями лише вночі, та під час післяобіднього відпочинку. Таким чином, в колонії утворилося 140 місць: 90 для чоловіків і 50 для жінок.

Режим колонії мав характер вільного піклування. При загостренні душевних розладів хворі переводилися в міську лікарню, звідки посилалися в колонію більш відповідні до її режиму. Праця хворих розвивалася в цілому задовільно. При цьому на роботи зверталася увага, як виключно на лікарсько-виховний засіб, і ніколи вони не робилися примусовими. Лікарня не має бути і не була виключно робочим будинком. Також і жодних заохочень до робіт в колонії не введено: працюючим хворим не давалося ні тютюну, ні горілки, ні платні, і не винаходилися жодні інші засоби для цієї мети, якщо не рахувати робіт, направлених головним чином на правильну організацію праці, його різноманітність, необтяжливість і привабливість для хворих [4].

Головна увага відводилася сільськогосподарським заняттям. Із загального числа робочих днів за 5 років на сільськогосподарські роботи у чоловіків доводиться майже 49%, а у жінок 27%.

Що стосується окремих галузей сільськогосподарських підприємств, то найбільш розвиненими виявляються скотарство і городництво. Ці дві галузі принесли і найбільшу прибутковість колонії. «Ці роботи представляються і з психіатричної точки зору одним з найдоцільніших занять, в сенсі лікарсько-виховного режиму психічно хворих. Польові роботи не грали майже жодної ролі в піклуванні хворих. Всі ці роботи обмежувалися для хворих косовицею і скріпленням в снопи вівса, який сіється в колонії для корму коней». Зняття хліба з поля робиться в певну пору року, в липні місяці, зазвичай при страшній жарі степового південного дня, і мало відповідає цілям психіатричної колонії. Жінки майже зовсім не притягувалися до польових робіт. Для інших польових робіт психічно хворі мало придатні. Тому польові робо-

ти виконувалися виключно найманим способом, що вводить в життя і обстановку психіатричної колонії «мало відповідний для користі справи елемент». При цьому треба відмітити, що все польове господарство йшло на прокорм коней. Садові роботи ще не існували в колонії. Було зроблено лише декілька посадок плодкових дерев. Садівництво ж для психіатричної колонії «повинне стояти на першому плані серед всіх галузей господарства, за допомогою яких можна створити гуманну лікарсько-виховну організацію піклування психічно хворих. Цьому вигляду сільського виробництва слід дати щонайперший і найширший розвиток: для цього не слід жаліти більшого числа десятини землі, кращої в колонії, не слід жаліти витрат праці і часу, - це з'явиться корисним насадженням колонії для майбутнього розвитку колоніальної справи». У тваринництві колонії не останнє місце повинне б займати птахівництво. Але ця галузь господарства не була розвинута. Хоча місцевість в ставках, серед лугів, під розкішним парком, біля старої садиби, являла прекрасний куточок для пристрою пташиного двору. Тут сама природа представляла всі зручності для птахівництва [3, 4].

З інших галузей праці в колонії звертають увагу роботи в майстернях. Цього роду заняття введені з 1897 року. До того часу лише декілька жінок бралася за лагодження старої білизни. З 1897 року у жінок введені більш регулярні заняття шиттям і лагодженням старої білизни. Крім того, для чоловіків була влаштована червочна майстерня, столярна і заведені плетіння з соломи капелюхів і кругів для витирання взуття. На занятті в майстернях за 5-літній період доводиться у чоловіків 11,4%, а у жінок - майже 31% від всіх видів діяльності.

На «домашні господарські роботи» - заготівка деревини, очищення дворів від снігу, перенесення вугілля, возка води, роботи на кухні, топка лазні та ін. - у чоловіків доводиться 24,5%, а у жінок - 27% їх робочої діяльності.

Різні спеціальні роботи: у пральні, грабарські, вимощення доріг, набивання матраців, робота на цегельному заводі, обмазування глиною стін, возка дерева, прибирання і корчування лісу і розщеплювання шерсті складали як у чоловіків, так і у жінок по 15% їх робочій діяльності.

Для дозвілля хворих поза роботою були введені розваги. «У них, правда, ще більш мають потребу непрацюючі хворі, оскільки без роботи хворі, будучи надані самим собі, міцніше зберігають свої збочені звички і безглузді ідеї». Із зви-

чайних розваг хворі мали різні ігри - в м'яч, в карти, в шашки та ін., читання газет і книг, прогулянки, хоровий спів, ігри на музичних інструментах, - наприклад на гармоніці, на гітарі, з танцем або танцями та ін. В зимовий час в недільні і святкові дні читання проводилися вечорами. Крім того, влаштовувалися концерти і спектаклі, «завдяки люб'язності і увазі до психічно хворих аматорів». Задоволення релігійних потреб хворих здійснювалося шляхом відвідування церкви на «Шведській могилі». Служба

проводилася священником Знаменської церкви міської лікарні [4].

Таким чином, еволюція системи реабілітаційних заходів має свою довгу історію і різноманітні форми відображення. Історія Полтавської психіатричної лікарні та діяльність її засновника О.Ф.Мальцева, з ім'ям якого історики пов'язують принципове обґрунтування та розробку поетапної системи надання психіатричної допомоги, складають одну із змістовних сторінок історії психіатрії на Україні.

В.П. Закладний

ИСТОРИЯ СОЦИАЛЬНОЙ РЕАБИЛИТАЦИИ И РЕАДАПТАЦИИ ПАЦИЕНТОВ ПСИХИАТРИЧЕСКОЙ СЛУЖБЫ НА ПОЛТАВЩИНЕ

Полтавский областной психоневрологический диспансер

В статье изложены данные историко-теоретических исследований по разработке и созданию системы оказания психиатрической помощи и внедрения реабилитационных подходов для пациентов психиатрической службы на Полтавщине. (Журнал психиатрии и медицинской психологии. — 2009. — № 1 (21). — С. 123-125).

V.P. Zakladniy

HISTORY OF SOCIAL REHABILITATION AND READAPTATION OF THE PATIENTS OF PSYCHIATRIC SERVICE ON POLTAVSHCHINE

Poltava provincial psychoneurological dispensary

In the article are presented the data of historical theoretical of studies on development and creation of the system of rendering to psychiatric aid and introduction of rehabilitative approaches for the patients of psychiatric service on Poltava region. (The Journal of Psychiatry and Medical Psychology. — 2009. — № 1 (21). — P. 123-125).

Література

1. Дьяченко Л.І., Бобрицька З.М., Сергієнко О.В. та ін. Реабілітація психічно хворих на сучасному етапі DDАрхів психіатрії. — 2001. — №3(26). — С.123-124.

2. Денеко А.Г., Милявский В.М., Насонов С.И. Очерки истории Полтавской областной психиатрической больницы (1803-

1993 г.г.). — Полтава, 1993. — 57 с.

3. Мальцев А.Ф. Отчеты Полтавской губернской земской психиатрической больницы за 1886-1917 гг.

4. Мальцев А.Ф.История и настоящее состояние презрения душевнобольных в Полтавской губернии. — СПб. — 1902. — 580 с.

Поступила в редакцию 6.03.2009